

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף כא

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

שבח מלמדי תינוקות

בסוגיא לפנינו מביאה הגמ' בשבח של מלמדי תינוקות, שמחמת תקנתו של יהושע בן גמלא נזכר לדורות "זכור לטוב אותו האיש". מאידך מבואר את גודל הזהירות והאחריות שיש על מלמדי התינוקות שלא להכשילם בטעות כפי שלמדו ממעשה דוד ויואב ורבו.

אמרו בגמ' (שבת קו, א) בנוגע לצורת אותיות הקודש, "אתו דרדקי האינא לבי מדרשא ואמרי מילי דאפי' בימות יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו". עכ"ל הגמ'. וביאר המהרש"א ללמד אותנו שאותיות התורה הן הן שמותיהן של הקב"ה וכו'.

ברש"י בפ"י על אבות (פ"ה) ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש שמחנכין אותו לאותיות. וכן הוא ברמ"א (יו"ד רמה, ח) מיד שיהיה בן שלש שנים שלמות מלמדין אותו אותיות התורה.

וכן יש לעיין במדרש תנחומא (פרשת האזינו על הפסוק "יערוף כמטר לקחי") ומה המטר יורד מעט מעט כך התורה תחלה קורא אב"ד וכו' ואח"כ עומד על התורה ודקדוקיה וכו'.

האליה רבה (סוף סי' יז) כתב וכן להרגיל באותיות התורה דמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה. מבואר בדבריו שכאשר מלמדים את הקטן אותיות וכפי שביאר המהרש"א שהן שמותיהן של הקב"ה זה מקנה לקטן נשמה רמה.

למדו מכל האמור, שלמדה אותיות התורה, הם הם גופי תורה והם השורש המרכזי בלימוד התורה. א"כ לכאורה דנו בעיונים על הדף בבא מציעי לג, שאף מי שלמדו "א" "ב" בלבד יש לו דין של רבו, ואם לאחר לימוד ה"א" "ב" לא למד באופן מסודר אצל רב אחד, יתכן שדין רבו מובהק יהיה למי שלמדו אל"ף ב"ת.

מבואר בגמ' בב"מ (לג) שנחלקו בהגדרת רבו, שיטת ר"מ, שלמדו "הכמה" (גמרא) ולא רבו שלמדו תנ"ך ומשנה בלא טעמיה. דעת רבי יהודה, כל שרוב חכמתו ממנו נקרא רבו (ובפשוטו, הכל ביחס לתלמיד). לדעת רב יוסף, אפילו האיר עיניו בחשנה אחת נקרא רבו. לדעת רב יצחק בר יוסף בשם ר' יוח' הלכה כרבי יהודה שרבו הכוונה למי שרוב חכמתו הימנו. לשיטת רב אחא בר רב הונא בשם רב ששת, הלכה כרבי יוסי שאף אם לא למדו אלא משנה אחת נקרא רבו.

מה דין אדם שלמד חלק מהתורה מרב אחד וחלק מהתורה מרב אחר, כלפי מי יהיה ההגדרה "רבו". בשאלה זו דן בשו"ת הרדב"ז (ח"ו ב אלפים ק) ונביא את לשונו "והדבר ברור שאם למד רוב המקרא מראובן ורוב המשנה משמעון ורוב התלמוד מזל, שלו הוא רבו מובהק. ולמה נקרא שמו "תלמוד בבלי" שהוא "בלול" מקרא משנה תלמוד ופירוש דברי רבי יהודה אם הוא בעל מקרא ולא משנה כל שלמדו רוב המקרא נקרא רבו מובהק ואם הוא בעל משנה ולא תלמוד כל שרוב משנתו ממנו נקרא רבו מובהק". עכ"ל. היינו ששיטת הרדב"ז שלאחר שלמדו למד תלמוד אין התייחסות של "רבו מובהק" למי שקדם ולמנו.

מקראות, ובהמשך התשובה מביא שאם נחזיק אף את מלמדי המקראות ל"רבו" א"כ אף מי שלמדו הפרשה יוגדר כרבו, ודעתו נוטה כאמור.

הבן איש חי (שנה שניה פרשת כי תצא) האריך בהלכות כבוד רבו, ונקט (שם אות יא) כדברי הרדב"ז, אם רבו למדו מתחילת האל"ף ב"ת עד סוף המקראות אך לא למדו תלמוד, ואפשר שרבו זה אינו יודע תלמוד, והלך ולמד תלמוד מרב אחר, אין חייב בראשון בכבוד רבו המובהק, נכון שחייב בכבודו ולא לזלזל בו, אך לא יעמוד בפניו, שאם יעמוד בפניו רבו הוא מזלזל בכבוד רבו האמיתי. אלא ינהג בו אזהרה כבוד וראוי לעשות לו הידור.

אך כותב הבן איש חי, "ואלו המון העם שלומדים תורה נביאים וכתובים, ומעט מדברי רבותינו זכרונם לברכה באגדה לפני מלמדי תינוקות, ויוצאים לשוק לעסקים ואין לומדים יותר, דנמצא זה האדם כל חכמתו וידעיתו בתורה או רובה הוא מן המלמד הזה, חשיב המלמד, הזה רבו מובהק, וחייב לנהוג בו כל הלכות רבו מובהק שכתבנו, דעל זה כתב מרן ז"ל בשלחנו הטהור בדין רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו, אם מקרא מקרא ואם משנה משנה, ופשוטו".

עולה מדברי הבן איש חי, שבאמת הדבר תלוי, מה למד התלמיד מאותו רב, אם המשיך והתקדם ורוב חכמתו מרב אחר, אין לו לנהוג בבזיון ברבו שלמדו מקראות, אך רבו מובהק יהיה מי שלמדו תלמוד ופולפול ההלכה. אבל אנשים שלמדו מעט ואח"כ יצאו לעסקיהם, נמצא שרוב חכמתם היא מהמלמד שלימדם כאשר היו בצעירותם, א"כ רוב חכמתם הוא ממנו ויגדר כלפיהם "רבו מובהק".

כפי המבואר בגמ' לשיטת רבי יהודה, מי שרוב חכמתו הימנו מוגדר כרבו. וחידיש הבן איש חי שמי שלמד רק ממלמד בגילו הצעיר זה חכמתו וכלפיו הוא רבו המובהק. עתה יש ללבן, זה ודאי שמי שלמדו חכמת ההנדסה, או ביולגיה, אמנם יש בהם דברים חשובים אבל לכאורה אין זה "רבו", שהרי כתב הרמב"ם בפירושו המושג (לפנינו) שמה שבני המבוי אינם יכולים ללמוד ממלמד תינוקות זה דיוקא בלימוד תורה ולא את מלמד חשבון או תשובות, א"כ הכוונה ברבו שלומד "לכה"פ דבר הלכה בתורה, האם לימוד "א" "ב", ממד ללימוד תורה, שיהיה מוגדר לרבו. בלשונו של הבן איש חי קשה לדקדק, היות וכתב לימודו "א" "ב"

ומקראות, מה הדין מי שלמד "א" "ב" בלבד, וזה חכמתו בעקרי הדת. אמנם בדברי יציב (יו"ד קלא) ביאר שבדורנו שעיקר הלימוד בא מספרים, יש להגדיר את רבו מי שכתב את הספר שהחיימו ועוד.

אולם לפי מה שהובא לעיל בגודל קדושת לימוד הא-ב-ב מבואר שאף המלמד תינוקות יש לו דין רבו לכה"פ בדיני כבוד. וכאמור אם למד רק א-ב-ב ישאר דין רבו מובהק על מלמדו א-ב. (ועי' עוד בעיונים על הדף ב"מ לג, שבת קו, מה שהוכחז ממעשה הלל שגייר את מי שרצה ללמוד רק תורה שבכתב.)

סיכום הדף

נושא היום: עיכוב בעלי מלאכה בחצר ובמבוי, מלמדי תינוקות.

אם עושה חברו חנות בחצר יכול למחות ולעכב מחמת טענה שאינו יכול לישן מחמת הבאים והיוצאים. **אולם יכול** ליצור כלים בחצר ואח"כ מוציא למכרם בשוק ואינו יכול לטעון שרעש יצירת הכלי מפריע. **וכן אינו מוחה** מחמת קול התינוקות. **לאביו** הכוונה לרעש הבא מחמת מכירה בחצר אחרת. **לרבא** הכוונה לרעש התינוקות הבאים ללמוד תורה בחצרו. **ומדובר מתקנת יהושע בן נמלא**, שאמר רב יהודה שיהושע בן נמלא זכור לטוב שלאמלא הוא נשתכחה תורה מישראל. **בתחילה** מי שהיה לו אב היה מלמדו תורה שדרשו "ולמדתם אתם" שהאב מצווה. **מי שלא היה לו אב** לא היה לומד תורה.

תיקנו שיהיו מלמדי תינוקות בירושלים שדרשו "כי מציון תצא תורה". אולם רק מי שהיה לו אב, נשלח ללמוד תורה. **תיקנו** שישבו מלמדי תינוקות בכל מחוז ומחוז, ונכנסו ללמוד בגיל 16 או 17, ומי שרבו כעס עליו בעט והלך. **אולם כאשר בא יהושע בן נמלא** **תיקן** שיהיו מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה בכל עיר ועיר ומכניסים את התינוקות **בגיל 6 או 7 כדי שילמדו תורה. אמר רב שמואל בר שילת** עד גיל 6 לא תקבלו ללמוד, אולם אח"כ תאכלו ותשקה אותו תורה כמו שמאביסים שור. **אמר רב לרב שמואל בר שילת** יאהר את התינוקות אלא רק במכה קלה ע"י רצועות של מנעלים, ואף אם לא יתחיל ללמוד ישב עם חבריו ולאט לאט ישים על ליבו.

למדו בברייתא שבני החצר מעכבים את חברם המעוניין להיות מוהל, מקיז דם, רצענים או מלמדי תינוקות. ולכאור' שלא כמשנה שמבואר שלא מעכב מחמת התינוקות. **מבארת הגמ'** שבברייתא מדובר בתינוקות עכו"ם. ועל דרך זו הקישו מעוד ברייתא. **עוד למדו בברייתא** מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכיר למוהל, מקיז דם, רצען סופר יהודי או סופר גוי, והבינה הגמ' שסופר יהודי הכוונה למלד תינוקות.

מבארת הגמ' שמדובר בסופר העיר היינו שהוא ממונה על כמה מלמדים ויש שם רעש גדול. **אמר רבא** מחמת תקנתו של יהושע בן נמלא יכול לכופף את בני עירו להושיב מלמד תינוקות, ואין מולכים תינוק ללמוד תורה מעיר לעיר שמא יזקק בדרכים. **אבל** מעבירים את התינוק מבית כנסת אחד לשני לצורך לימוד, **אולם** אם יש נהר בין בתי הכנסת לא מתעבירים, **אא"כ** יש גשר רחב.

אמר רבא מלמד תינוקות מלמד עד 25 תינוקות, אם יש 50 צריך שני מלמדים, אך בין 25 ל 50 מעמידים מסייע. ובני העיר עוזרים לו למצוא סייע בשכר. **אמר רבא**, אם יש תלמד תינוקות ויש אחר שהוא יותר טוב, לא יפטר את הראשון שאפשר שהשני יתפאר בליביו והיה בטוח שלא יפטרנו ויתרשל בלימודו. **אולם רב דימי מנהרדעא** סבר שבדואר מנמיא את היותו טוב ויהוה יחשוש שמא יביאו אחר טוב יותר ומחמת קנאת סופרים תרבה חכמה לא יתירשל בעבודתו. **עוד אמר רבא**, אם יש שני מלמדים אחד מעלתו שגורר ומלמד הרבה אך יאנו מדקדק, השני דייקן אולם אינו מלמד הרבה, ימנו את המלמד הרבה כיון שהטעויות יאנו לבדם. **אולם לרב דימי** ימנו את הדייקן כיון ששיבוש יכול להיכנס לראש לעולם. **כפי שלמדנו** מעוד דוד אומר שנהרג רק זכרי עמלק ולא נקבות כיון שטעה בדיוק המקרא "תמחה את זכר עמלק" וקרא "זכר" לא מלשון זכרון אלא מלשון זכרות. הלך יואל לרבו (עי' ברוב הראשונים שלימודו **כיואת** אלא שלא דאג שלא יטעו התלמידים. **אולם ברמ"ה** מבואר שלימוד טעות) ורצה להורגו שנאמר "אורו עושה מלאכת ד' רמיה", **אמר לו** שמספיק מה שיש עליו אורו, אמר יואב "ואורו מונע חרבו מדם" **י"א** שהרגו, **י"א** שלא הרגו.

עוד אמר רבא, אומנים שצריכים לדקדק במלאכתם (מלמד תינוקות, נוטע כרם לחציו, שוחט, מקיז דם, סופר) הרבי הם כמותיים ועומדים ואם קלקלו מסלקם בלא התראה נוספת. **אמר רב הונא** אחד מרבי המבוי שהעמיד ריחיים לצורך השכרה, ובא חברו ומעוניין להעמיד אף הוא ריחיים, מעכב עליו כיון שמפסידו לקוחות. **רצו להביא ראיה**, שאם דיגי נתן עיניו במקום שיש דגים שאר הדיינים צריכים להרחיק כמלא ריצת הדג **וביאור** **רבה בר רב הונא** הכוונה למרחק פרסה. **דוחה הגמ'** שהיות וטבע הדגים לבא לאוכל והפתיח נעשה להם נמאח כמי שהגיעו לידו ואם יניח מצודה מזיק, אולם בהשכרת ריחיים יוכל לטעון מי שיבא אליך יבא, מי שיבא אלי יבא. **אמר רבינא לרבא**, ר"ה שאמר שמעכב אולי סבר **כדעת רבי יהודה** שאמר שלא יחלק המוכר קלויות ואגוזים לילדים כדי להרגילם לקנות אצלו. וחכמים מתירים. **אמר לו ר"ה** סבר אף כרבנן, שסבבו רבנן שיכול לטעון המוכר שאף שאר המוכרים יחלקו דברים אחרים. אבל כאן בפועל מפסיד לקוחות. **שואלת הגמ'** מברייתא שמבואר שיכול לפתוח חנות ע"י חנות ומרחץ ליד מרחץ ולא יכול לעכבו היות ויכול לטעון על אחד עושה בתוך שלו. **נקטת הגמ'** שהלוי במחלוקת תנאים. **דעת רבנן** שיכולים להתנות בני המבוי לכופף אחד את השני תשלי יתרו לבני מבוי אחר לעשות עסקים כבני אותו מבוי, אולם אין אחד מבוי המבוי מעכב על חברו אף באותה אומנות. **דעת רשב"ג** שמעכב אף על בן אותה מבוי, ור"ה סבר כרשב"ג. **ר"ה בריה דרב יהושע** למד כרבנן, וסבר בני עיר אחת מעכבים על בן עיר אחרת. אם משלם מס לאותה העיר לא יכולים לעכבו, אבל מבוי לא מעכב על בן מבואו. **ונשאר בספק** לגבי בני מבוי אחד על בן מבוי שני. **אמר רב יוסף** מודה ר"ה לגבי מלמד תינוקות שלא יכול לעכב בן מבוי על חברו היות ומתור קנאת סופרים תרבה חכמה.